

Nerovnosti ve vzdělávání jako zdroj neefektivity

analýza pro Nadaci České spořitelny od PAQ Research a think-tanku IDEA

Zvyšování rovných šancí

Společně k prosperitě

Rovné šance ve vzdělávání: integrace sociální a vzdělávací oblasti

Problémy

- jeden z největších problémů českého vzdělávání
- polarizace společnosti a vnímání demokracie
- ekonomické dopady a návratnost

Průřezové cíle

- Zvýšení šancí na řádné dokončení školní docházky
- Lepší připravenost předškolních dětí na vstup do školy
- Snížení negativních dopadů psycho-sociálních zátěží na učení dětí

Naše cíle

Podpora kvalitního vzdělávání v nejpotřebnějších regionech a podpora rozvoje potenciálu znevýhodněných žáků.

1. Zvýšení úspěšnosti žáků, kterým v naplnění vzdělávacího potenciálu brání rodinné, socioekonomické problémy (nekvalitní bydlení apod.) či sociálně-psychologické problémy (rozvody, adikce atd.)
2. Snížení počtu žáků, kteří končí vzdělávání předčasně (bez dokončení SŠ) nebo ve vzdělávání dosahují nejnižších stupňů gramotnosti
3. Zvýšení školní připravenosti sociálně znevýhodněných a podpory dětí v předškolním věku
4. Posílení kvality výuky na horších školách a v zaostávajících regionech ČR
5. Užší spolupráce a interakce systémových hráčů

Velká studie nerovností ve vzdělávání

Co bylo cílem:

1. Zmapovat podobu nerovností
2. Analyzovat dopady
3. Ukázat case study efektivity
4. Jaké intervence pomohly proti nerovnostem v zahraničí
5. Zmapovat možné dopady COVID krize na posílení nerovností ve vzdělávání

Autoři - PAQ Research: Daniel Prokop, Václav Korbel, Tomáš Dvořák, Lucie Marková, Daša Gardošíková

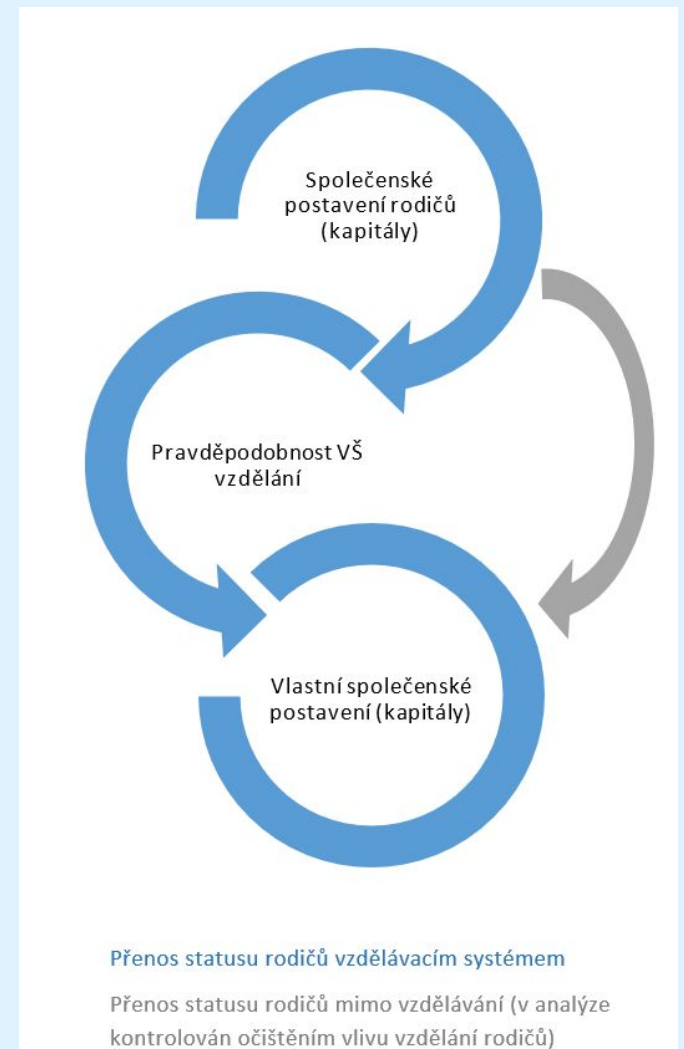
Think-tank IDEA: Daniel Münich, Jakub Grossmann, Jana Krajčová

Závěry studie: Popis problémů

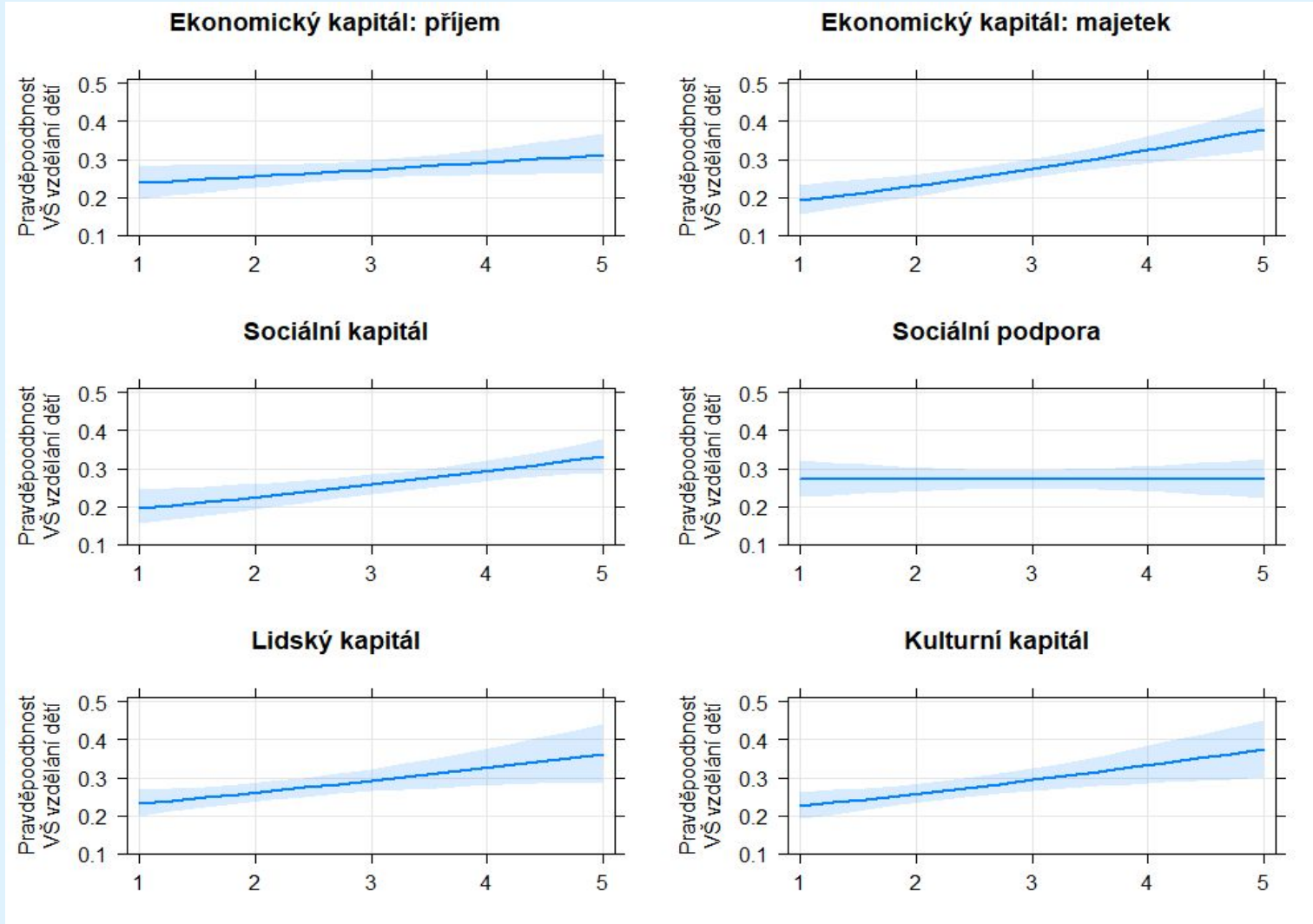

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

- Vzdělání v Česku výrazně ovlivňuje pozdější společenské postavení - a to i když člověk pochází z jinak stejně vzdělaných rodin a bohatých regionů apod.
- Že na vzdělání záleží, je chvályhodné. Ale v ČR se projevuje i zbytečně nízkým lidským kapitálem (ICT a jazykové znalosti) a sociálním kapitálem (kontakty) mladých lidí s nižším vzděláním.
- Problém je ale zejména v druhém článku řetězce: Vzdělání dosažené dětmi je silně závislé na postavení rodičů - jejich ekonomickém kapitálu (příjem, majetek), sociálním kapitálu (kontakty) a kulturním kapitálu. Vzdělávání tak pomáhá k mezigenerační reprodukci nerovností.

Jak sociální pozice rodičů souvisí se vzděláním dětí

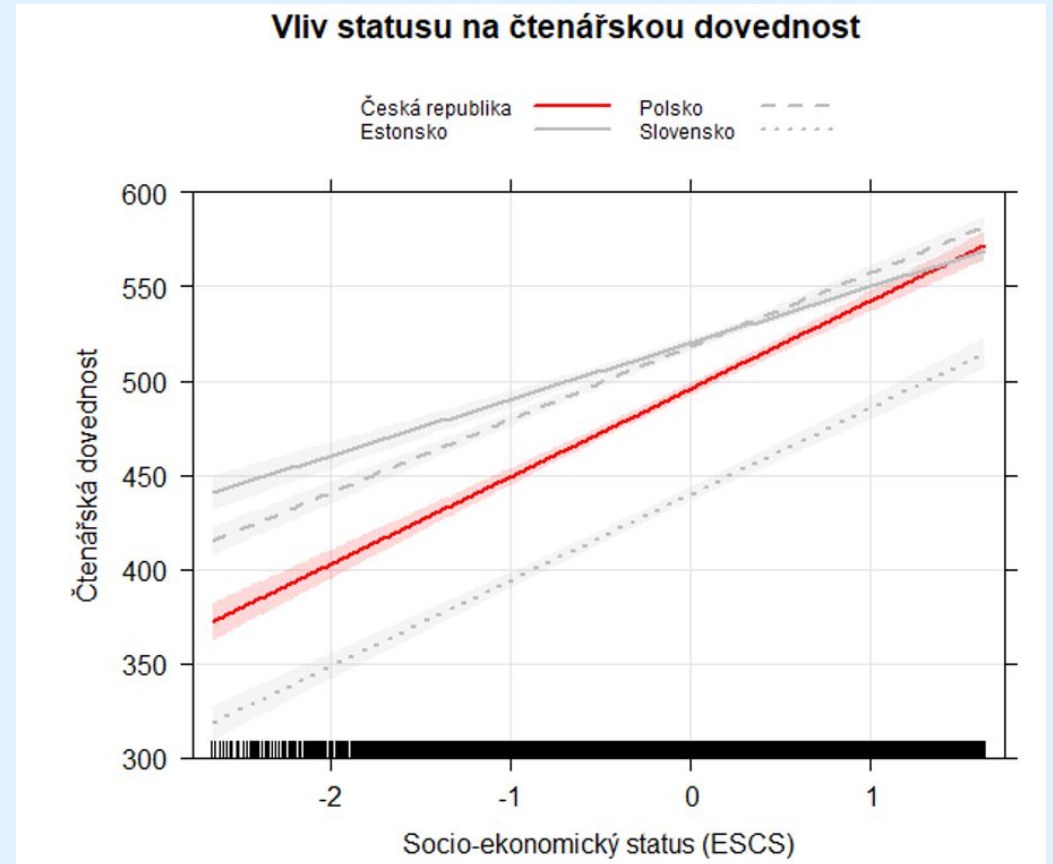
Data: Rozdělení svobodou (ČRo 2019).
Respondenti s dítětem s dokončeným vzděláním.

Očištěno o vliv pohlaví, věku rodiče a socioekonomické rozvinutosti obce bydliště.

Lineární regresní model - zobrazeny tzv. average marginal effects, tedy vliv kapitálů u průměrného respondenta.

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

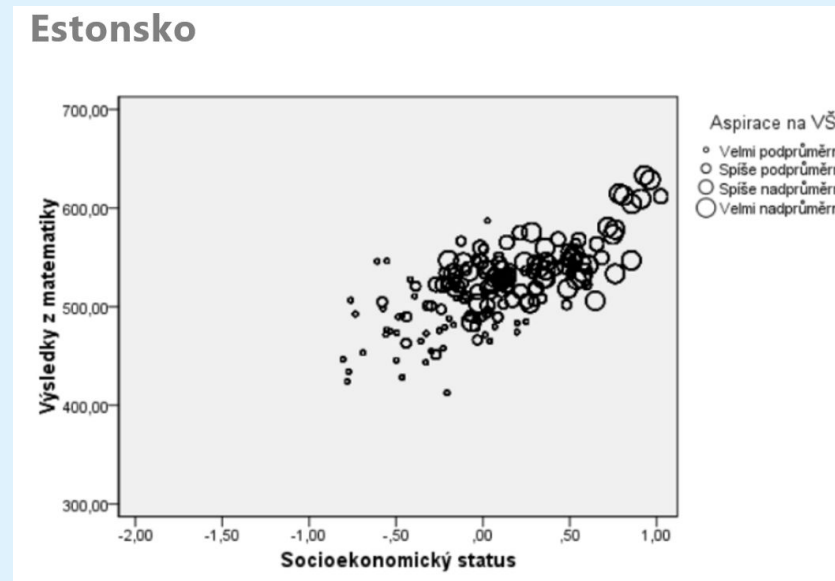
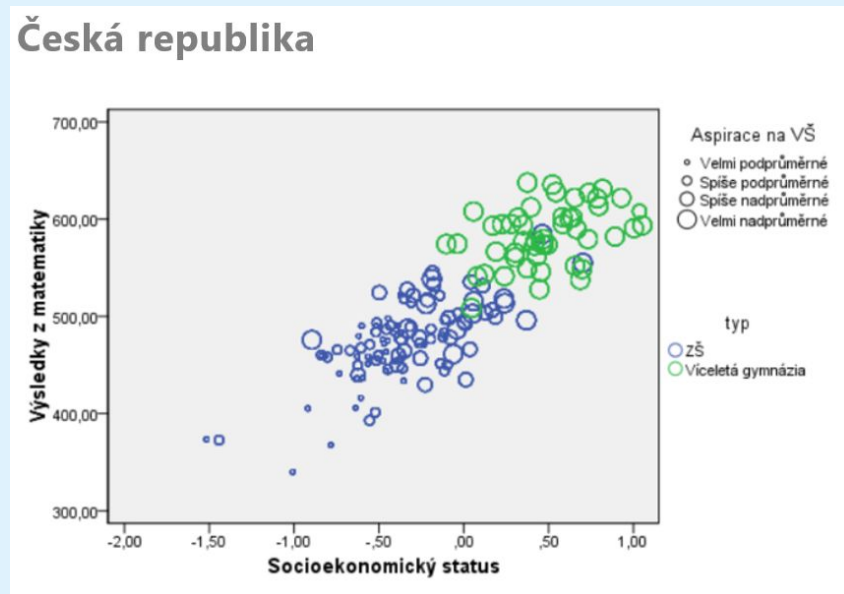
- Socioekonomický a kulturní status rodiny ovlivňuje vzdělávací výsledky více než v postkomunistických zemích, kde se výsledky vzdělávání v posledních letech zlepšovaly (Estonsko, Polsko).
- Děti ze sociálně slabých rodin dosahují horších základních gramotností. Není to ale výhodný “trade off” - děti z rodin s vyšším statusem sotva dosahují výsledků EST, POL.

PISA 2018. Lineární regresní model - zobrazeny tzv. average marginal effects, tedy vliv ESCS u průměrného žáka.

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

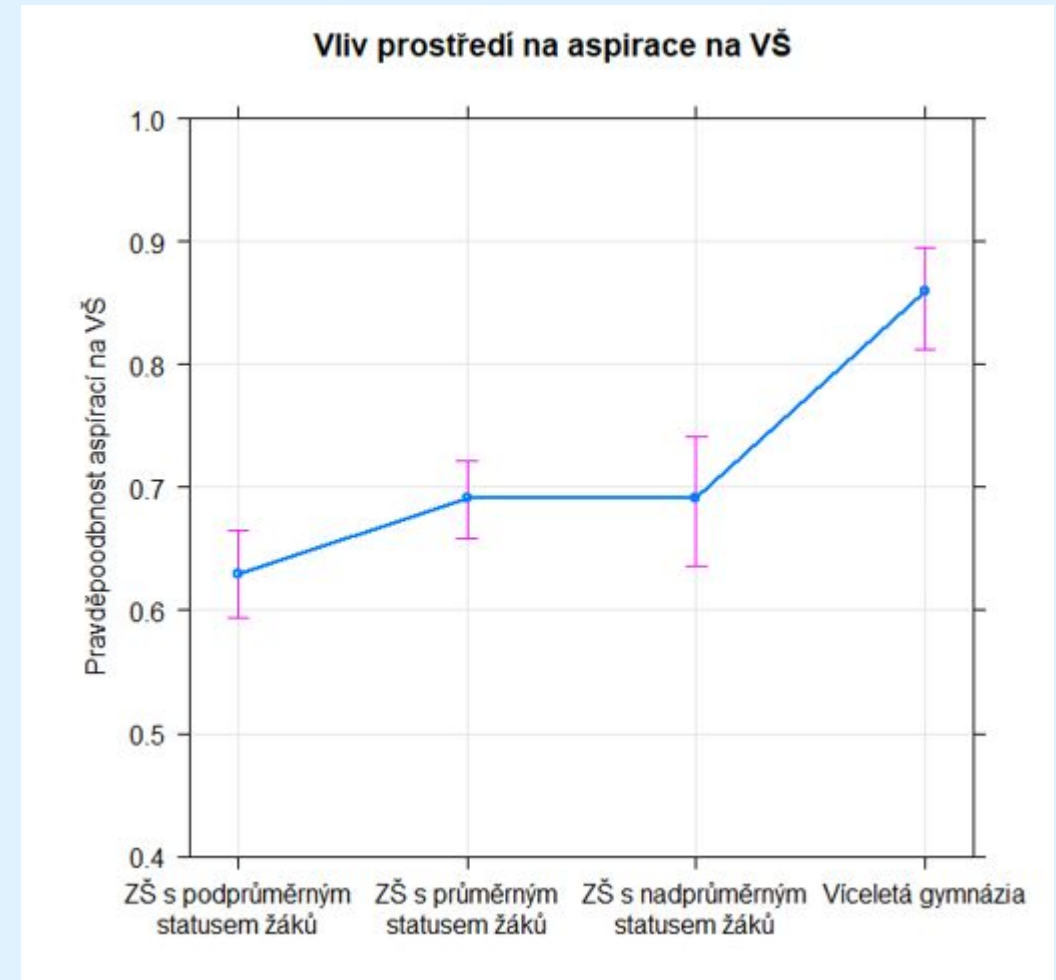
- Takřka každý třetí žák 9. třídy ZŠ u nás zaostává v matematice a nerozumí psanému textu (velmi nízké gramotnosti podle PISA).
- Rozdíly mezi školami jsou u nás obrovské. Vedle úspěšných škol existují školy podprůměrné a zaostávající. Rozdíly jsou větší než například v Polsku či Estonsku. Výsledky škol také silněji závisí na jejich sociálním zázemí.

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

- Žáci ve školách, kde převládají děti z nízkostatusových rodin, mají nižší aspirace - i pokud mají jinak stejné výsledky gramotností a vlastní rodinné zázemí.
- Raná selekce závislá i na aspiracích, regionu a statusu rodičů, která vytváří “zbytkové školy”, které mohou potlačovat i aspirace jinak talentovaných dětí, nemusí být efektivní.

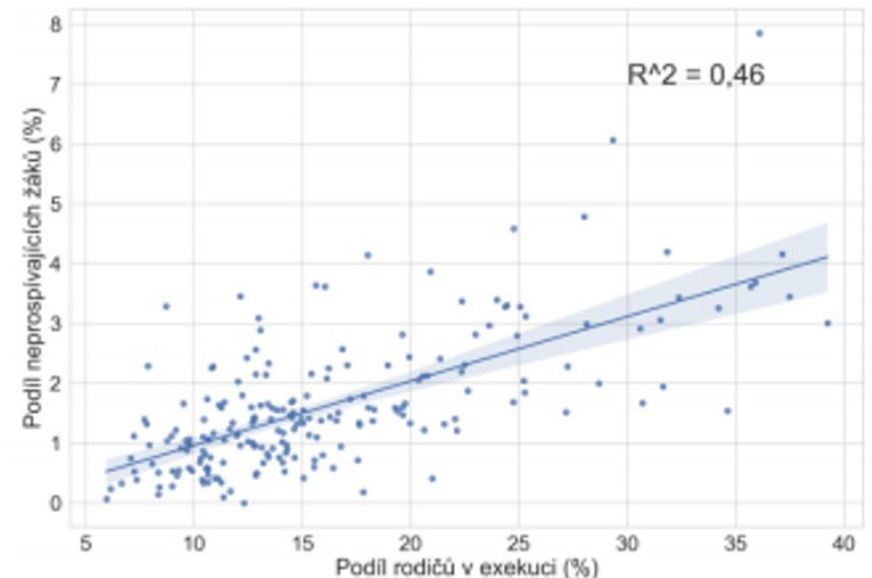
Data PISA 2018. Žáci v 9. třídě a VG. Logistický regresní model. Očištěno o vliv gramotností (math, reading, science) a rodinného zázemí žáka. Zobrazeny average marginal effects - pravděpodobnost aspirace na VŠ u jinak stejného respondenta, podle toho, v jaké škole studuje.

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

- Nedokončení 9. tříd ZŠ, propadání nebo absence jsou častější v obcích, kde se rodiny potýkají s exekucemi a bytovou nouzí. Tento vztah platí i v rámci okresů.
- V Karlovarském a Ústeckém kraji střední školu nedokončí každý šestý žák a procent tzv. early leavers stoupá.
- V Česku existuje kolem 80 segregovaných škol s převahou romských dětí. Některé obce aktivně vyčleňují romské děti určovaním spádových oblastí. Jinde školy naopak úspěšně desegregovali.

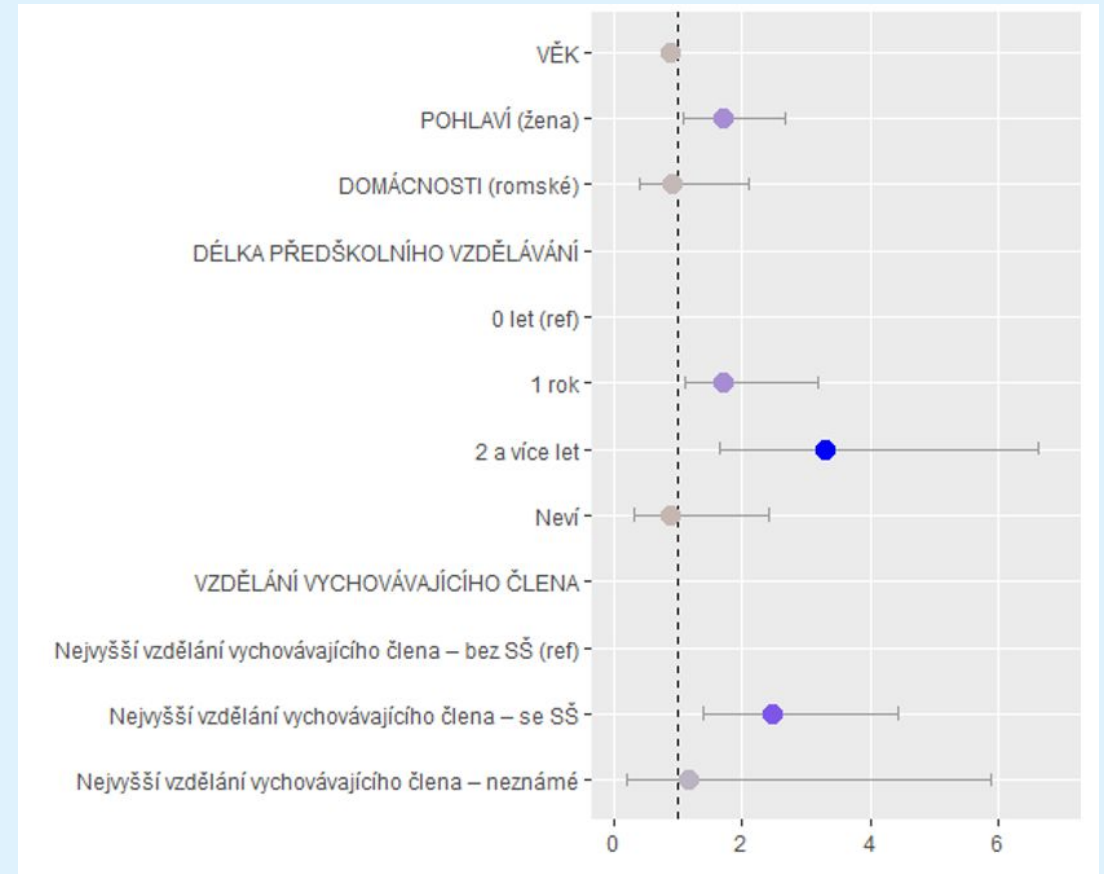
Graf 1.17: Souvislost neprospívání a exekucí.

Podoby a příčiny nerovností v českém vzdělávání

- Dva roky ve školce jsou u dětí ze znevýhodněných rodin spojeny s výrazně vyšší šancí, že budou chodit do standardní základní školy. A i v jinak stejných oblastech a při stejném vzdělání rodičů a etnicitě.
- Roli hraje i bydlení - děti z chudých rodin mají horší výsledky, pokud se často stěhují či bydlí v nebytových domácnostech. I pokud jsou z jinak podobných rodin (úplnost vzdělání).

Faktory související se zařazením dětí z SVL do běžné ZŠ

Data: UNDP Roma Survey 2011. Logistická regrese. Graf vlevo ukazuje sílu vlivu všech proměnných - tedy změnu šance, že dítě z SVL se zařadí do běžné ZŠ podle různé kombinace prediktorů

Závěry studie: Popis problémů

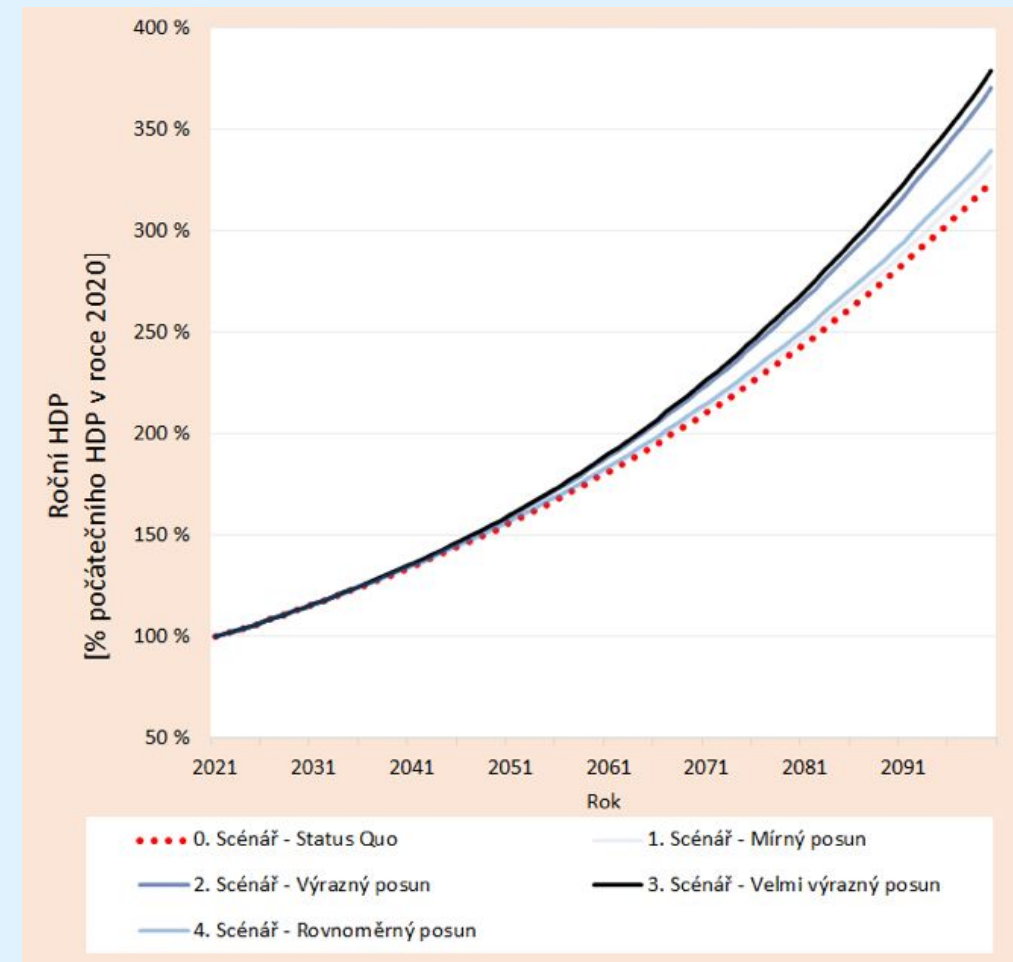
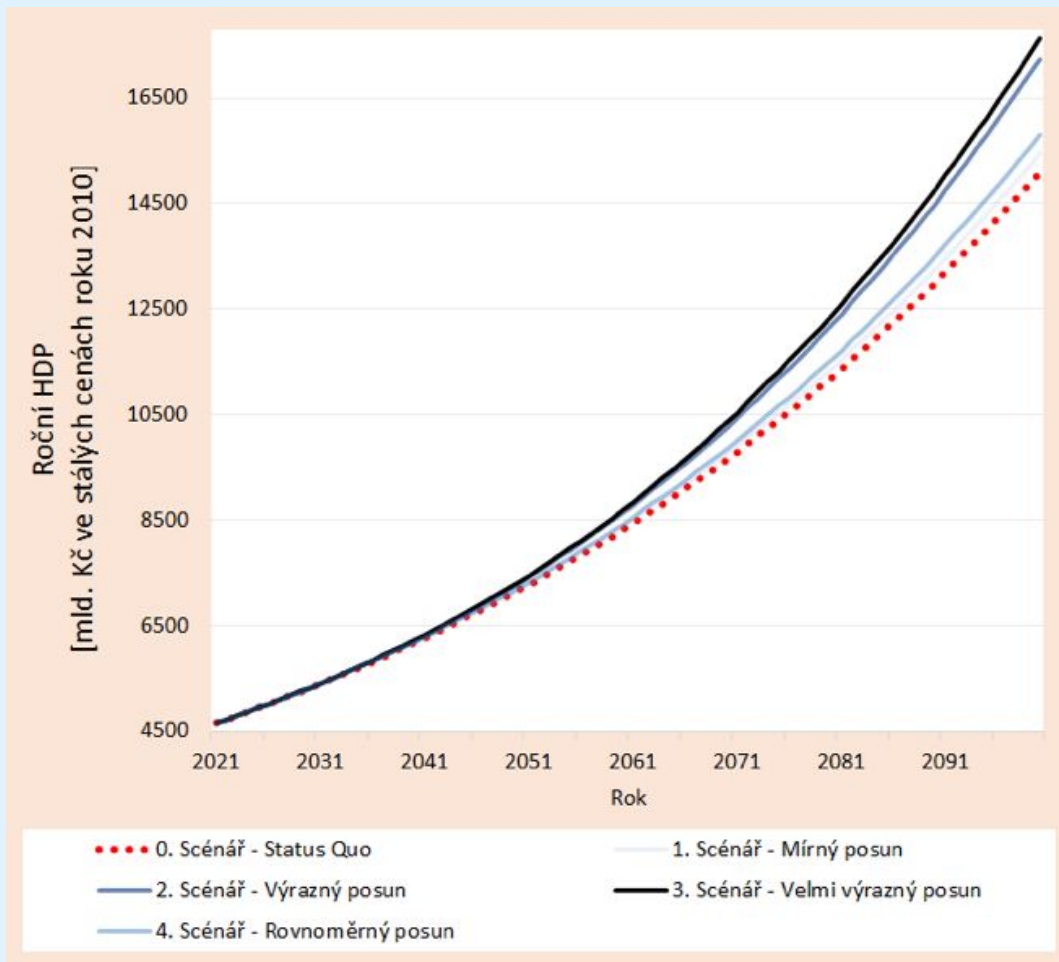

Nerovnosti ve vzdělávání z ekonomického hlediska

- Žák, který dokončí alespoň střední školu, odvede za svůj život do veřejných rozpočtů v průměru o 2,3 – 2,8 milionu korun více než žák pouze se základním vzděláním.
- Investice do nejslabších žáků může Česku v příštích 80 letech každý rok přinést 18 miliard korun.
- Každá koruna vynaložená do programů včasné péče se vrátí až čtyřnásobně.

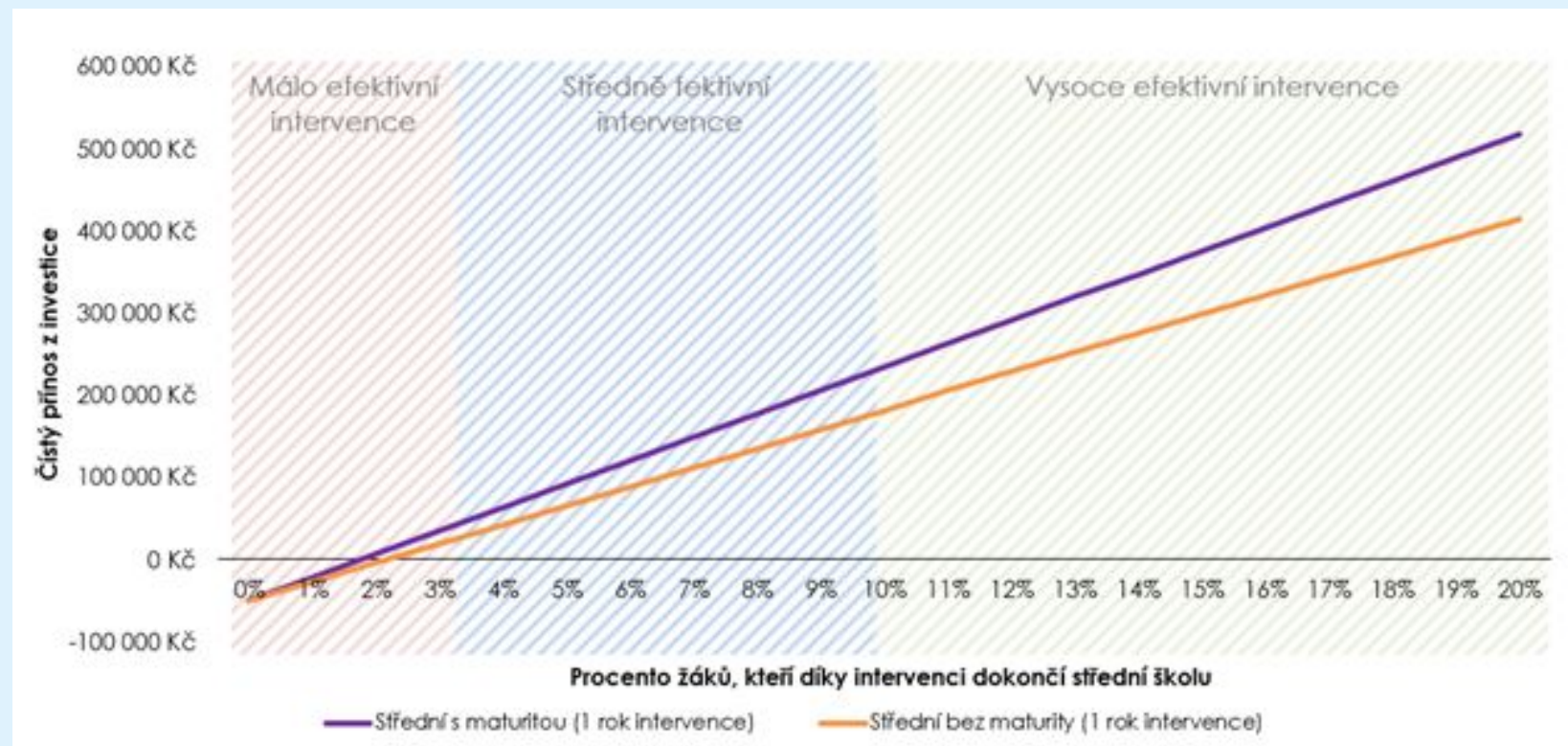
Projekce vývoje HDP podle scénářů zvyšování gramotnosti

Vidíme, že v případě 3. scénáře *Velmi výrazného zvýšení* gramotnosti by roční HDP v roce 2100 dosáhl 379 % HDP roku 2020, přičemž odpovídající hodnota *Nereformního* scénáře představuje pouze 324 %.

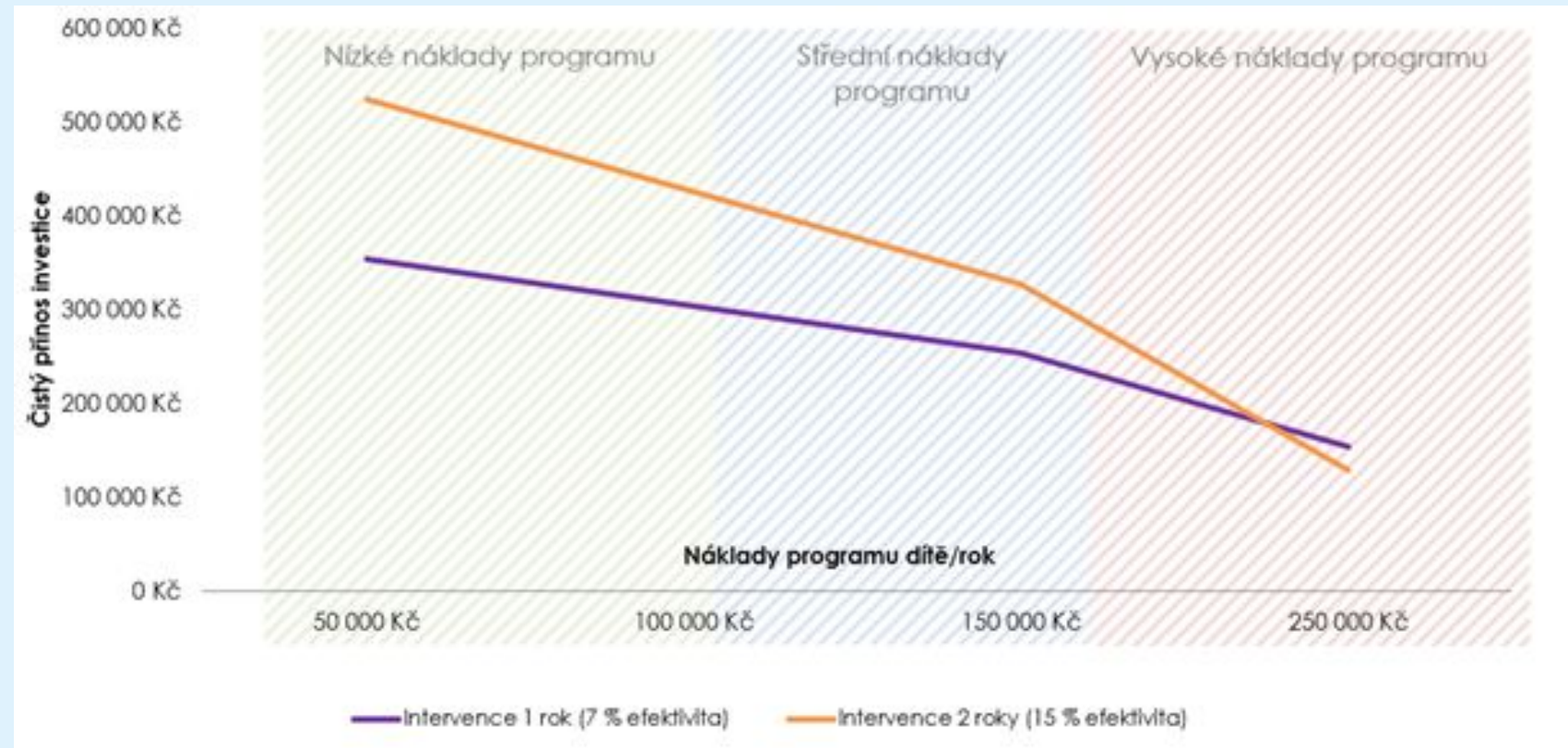
Investice do programů proti předčasným odchodům

- Investice do programů proti předčasným odchodům jsou velmi výnosné. Pozitivní návratnost, když programy pomohou alespoň 2-4 % žákům dokončit střední školu.
- Žák se SŠ odvede do státního rozpočtu o 2,3-2,8 mil. Kč víc než podobný žák se ZŠ.
- Intervence, která pomůže 15 % žáků, má čistý přínos intervence na žáka 345-420 tis. Kč.
- Vnitřní míra návratnosti je 3 % - 5 %.

Investice do programů předškolní péče

- Vysoce výnosné jsou také předškolní programy. Dítě, které absolvuje intervenční program včasné péče, odvede za svůj život o necelých 0,5 mil. Kč do veřejných rozpočtů více, než kdyby program neabsolvovalo.
- Návratnost za každou investovanou korunu 3–4 Kč zpět při nákladech programu 50-100 tisíc Kč na žáka.
- Vnitřní míra návratnosti 2-3 %.

Intervence pro snižování nerovností ve vzdělávání

- Nejúčinnější je investice do rané péče. Větší dopad mají programy pro znevýhodněné děti, které se uskutečňují v heterogenních skupinách. Žádoucí je také zapojit rodiče.
- Proti snižování absencí je třeba cílit na psychologické a zdravotní příčiny a do řešení zapojit i rodinu.
- Vůči předčasným odchodům ze střední školy pomáhá asistence s výběrem školy, mentoring nebo možnost alternativního dokončení vzdělání.

Dopady pandemie covid-19 na nerovnosti ve vzdělávání

- Pandemie koronaviru dál prohloubí nerovnosti ve vzdělávání. Děti z chudšího prostředí totiž neměly dostatečnou techniku ani podporu v rodinách. Až 12 % dětí nemělo doma počítač.
- Vzdělávání na dálku a karanténa zapříčinily častější konflikty v rodinách.

Přístup Nadace České spořitelny

3

Hlavní priority v oblasti rovných šancí

Včasná péče

Cíl:

Zvýšení školní připravenosti sociálně znevýhodněných dětí a podpory dětí v předškolním věku

Projekty,

které již realizujeme:

Regionální pilot Most
Platforma pro včasnou péči

Posilování tématu, budování expertizy a kapacit

Cíl:

Systémové snižování nerovnosti ve vzdělání skrze práci expertů, kteří téma veřejně prosazují, odborně vedou a odvádějí práci v terénu

Projekty,

které již realizujeme:

ČOSIV - kmenová podpora
Eduzměna

Podpůrná infrastruktura

Cíl:

Zesílit, propojit a zvýšit kvalitu podpůrné struktury kolem škol (školská poradenská zařízení, zdravotní a sociální služby).

Projekty,

které již realizujeme:

Partneři z krizového fondu

Momentum pro změnu

